

Die emigrasie van St. Helenas na die Kaapkolonie en Natal vanaf 1842 tot 1910

Johannes Stefanus Strauss

The emigration of St. Helenas to the Cape Colony and Natal from 1842 to 1910

St. Helena gained prominence when several exiles such as Napoleon Bonaparte were banished to the island in 1815, as well as the Zulu king, Dinuzulu kaCetshwayo, and his group who arrived as prisoners on the island in 1890. About 6 000 Boer prisoners of war were also banished to the island between 1900 and 1902. However, St. Helena-immigration did not receive the same attention from South African historians as Dutch-, British-, French- and German-immigration. The focus of this article is primarily on the emigration of St. Helenas to the Cape Colony and Natal from 1842 until 1910. It deals with various sub-themes like the push and pull factors, the number of St. Helena-immigrants, the socio-economic influence of the St. Helenas on the Cape Colony and Natal, discrimination against the St. Helenas and the contribution of the Zulu- and Boer exiles to the emigration during the referred period.

1. Inleiding

In hierdie artikel val die klem op die emigrasie van St. Helenas vanaf die eiland na die Kaapkolonie en Natal vanaf 1842 tot 1910. Die artikel se aanknopingspunt is 1842 toe die emigrasie sy eerste piek bereik het en die afsluitingspunt is 1910 net voor die Kaapkolonie en Natal deel van die Unie van Suid-Afrika geword het.

Daar word gepoog om verskeie vrae oor bovermelde emigrasie te beantwoord, soos hoeveel St. Helenas gedurende die vermelde tydperk na die Kaapkolonie en Natal verhuis het en watter sosio-ekonomiese invloed hulle op hul nuwe tuistes gehad het. Ook word aangeleenthede soos hoe die St. Helenas hul werksbestemmings bereik het, diskriminasie wat hulle ervaar het en in watter mate St. Helena-bannelinge tot die emigrasie bygedra het, hanteer.

Smalberger (1969: 136) verwys in sy MA-tesis, wat oor kopermyne in Namakwaland handel, na die term “St. Helenas”.¹ Erasmus (1994: 62) maak ook van dié term gebruik in ’n artikel wat hy oor St. Helena-immigrasie geskryf het. In hierdie artikel sal die term “St. Helenas” gebruik word om na die bewoners van St. Helena-eiland te verwys. In die bestaande literatuur is daar nie veel oor die St. Helena-immigrante, wat vanaf St. Helena-eiland na die Kaapkolonie en Natal geëmigreer het, te vinde nie. Dit blyk duidelik dat daar tot dusver min

beduidende, omvattende akademiese studies van substansie oor die onderwerp gedoen is. Historici het die immigrasie van St. Helenas na Suid-Afrika afgeskeep of was nie bewus daarvan nie.

2. Die klein eiland word bekend

Die eiland, wat ongeveer 8 kilometers breed en 16 kilometers lank is, se eerste besoeker was Juan de Nova Castilla wat op 21 Mei 1502 op die eiland afgekom het toe hy 'n Portugese retoervloot vanaf Indië na Portugal gelei het. Die eiland was in daardie stadium onbewoon. Mellis (1875: 1) laat hom soos volg daaroor uit: “He found there no aborigines, nor was any trace of man’s work to be seen”.² Ook Yon (2006: 6) beskryf St. Helena soos volg: “[T]here was no indigenous population to conquer or eliminate[.]”. Die eiland is na Helena, die ma van Konstantyn die Grote, genoem omdat sy ook op 21 Mei gebore is.

Die Portugese het die eerste mens, Fernandez Lopez, in 1513 op die eiland agtergelaat en vier jaar later het 'n paar slawe by hom aangesluit. Volgens Mellis (1875: 406) het die Portugese St. Helena as 'n aandoenhawe gebruik en hulle het oor die bestaan van die eiland geswyg. Die Nederlanders en die Spanjaarde het mettertyd van die bestaan van die eiland uitgevind en daar is gereeld deur hierdie lande onder mekaar getwis oor wie die reg gehad het om die eiland as halfwegstasie te gebruik.

Die Vereenigde Oost-Indische Compagnie (VOC) van Nederland het St. Helena aanvanklik as 'n buitepos gebruik waarvandaan Jan van Riebeeck onder andere 900 suurleroen- en appelbome bekom het.³ Die Kaapkolonie het ook produkte soos wyn aan St. Helena verkoop. Hulle het egter die eiland nie as 'n bevredigende halfwegstasie na die Ooste beskou nie en gevolglik nie 'n permanente vesting daar tot stand gebring nie.

Láát in 1658 het die East India Company (EIC) van Brittanje die kans benut om besit van St. Helena te neem veral nadat die VOC die Kaap beset het en van toe af was St. Helena onder beheer van die EIC, volgens Pessina (2015: 282).⁴ In 1659 het die EIC 40 mans op die eiland gevestig om 'n nedersetting daar aan die gang te kry. Volgens Alexander (2011: 8) het die EIC tydens hul bewind die bevolking van St. Helena aangevul deur Britse setlaars en soldate op die eiland te vestig en al hoe meer slawe is veral vanaf die Ooste na die eiland geneem. Teen 1723 het St. Helena se bevolking uit 1 720 mense bestaan waarvan 610 slawe was, aldus Gittens (2018: 168). Volgens Pessina (2015: 79) is daar selfs 'n aantal Franse Hugenote, wie se leier Stephen Poirier was, na die eiland geneem om wingerd op die eiland te vestig. Poirier het later in 1697 goewerneur van die eiland geword.

Die St. Helenas was van diverse herkoms. Hul voorouers was Portugese,

Hollandse, Engelse, Skotse en Ierse matrose, Chinese arbeiders, Franse huiswerkers, Amerikaanse walvisjagters, slawe van Maleisië, Goa, Madagaskar, Indië, Indonesië, Sumatra en Afrika, asook Boere- en Zoelobannelinge, aldus Parker (2012: 14). Op die eiland is hulle meer op grond van klas as ras behandel, maar in die Kaapkolonie en Natal is bruin- en wit St. Helenas onderskeidelik in die bruin- en wit gemeenskappe opgeneem.

3. Hoekom het St. Helenas na die Kaapkolonie en Natal geëmigreer?

St. Helenas het benewens St. Helena na verskeie ander bestemmings soos die Verenigde State van Amerika, Australië, Nieu-Seeland en Kanada geëmigreer en het ook na Afrika-lande soos Nigerië, Sierra Leone en Zimbabwe verhuis.⁵

Emigrasie vanaf die eiland is deur stoot- en trekfaktore veroorsaak. Stootfaktore was primêr ekonomies van aard. Die ekonomie van die eiland het om verskillende redes verswak wat tot werkloosheid in St. Helena bygedra het. Toe die EIC die eiland oorgeneem het, het hulle die landbougrond in St. Helena in 150 eenhede verdeel en van die setlaars het van hierdie eenhede ontvang. Teen 1663 was daar net 26 boere op die eiland en teen 1670 het die eiland se bevolking uit 66 mense bestaan, aldus Smallman (2003: 21). Hierdie setlaars het met beeste, skape, varke, pluimvee, groente en vrugte geboer. Hulle het gewasse soos lemoene, piesangs, koffie, koejawels, perskes, mango's, aartappels en rys verbou. Groente en vrugte is plaaslik en aan besoekende skepe verkoop. Daar was St. Helenas wat ook uit die visbedryf 'n lewe gemaak het en sommiges het op Amerikaanse walvissepe gewerk. In 1875 is 'n veselmaatskappy op die eiland gevestig wat natuurlike vesel produseer het, maar ongelukkig het hoë vervoerkoste vanaf die landerye na die meule die maatskappy gesink, aldus Kitching (1947: 114).

Die bannelinge wat by St. Helena opgedaag het – soos Napoleon in 1815, en die Zoeloe-en Boerebannelinge – het tot die eiland se voorspoed bygedra. Volgens Erasmus (1994: 63) het die teenwoordigheid van Napoleon op die eiland veroorsaak dat die Britte oorlogskepe en 'n garnisoen na die eiland geneem het. Daardeur het 2 182 manskappe by die eiland opgedaag en hulle moes onder andere van akkommodasie en lewensmiddele voorsien word.

Daar was egter faktore wat tot ekonomiese agteruitgang op die eiland gelei het. In 1834 het die Britse regering die eiland by die EIC oorgeneem en die meerderheid van die EIC se amptenare het hul werk verloor en op klein lappies grond gaan boer, aldus Jackson (1903: 73). Diegene wat in die staatsdiens aangebly het se salarisse is met meer as 50% verminder, wat 'n negatiewe invloed op die plaaslike ekonomie gehad het. Volgens Jackson (1903: 260) het die hooggeregshof

en die vise-admiraliteitshof, wat onderskeidelik in 1839 en 1840 in St. Helena gevestig is om oortreders van slawehandel te verhoor, St. Helena ekonomies bevoordeel, maar toe die slawehandel grotendeels uitgeroei is, is die vise-admiraliteitshof en die vloot-eskader van die eiland verwyder en skeepbesoeke het dienoooreenkomstig verminder.⁶

Nog 'n bydraende faktor tot St. Helena se verswakkende ekonomie was die opening van die Suezkanaal in 1869 waardeur die aantal besoekende skepe wat vanaf Europa na bestemmings in die Ooste en Australasië gevaar het, drasties verminder het. Volgens Alexander (2011: 8) het die gebruik van die Suezkanaal die eiland erg benadeel. Die inkomste wat St. Helenas verdien het deur handel met verbygaande skepe te dryf en deur vee en 'n indrukwekkende verskeidenheid gewasse aan die skepe te verkoop, het drasties verminder.⁷ Dit moet vermeld word dat die koms van stoomskepe en verkoelingsgeriewe op skepe ook daartoe bygedra het dat skepe oor langer afstande kon vaar en nie meer nodig gehad het om by St. Helena vir lewensnoodsaaklike voorrade aan te doen nie.

In sy koloniale jaarverslag vir 1889 verwys die waarnemende goewerneur Antrobus (1889: 3) ook daarna:

The inhabitants used to find ample employment in supplying the requirements of the numerous ships which called here. But, when steamers began to be substituted for sailing vessels, and the Suez Canal was opened in 1869, fewer ships passed St. Helena; and of those which still pass the greater number are so well found that it is unnecessary for them to call.

Die eiland was hoofsaaklik van die koopkrag van duisende besoekende skepe afhanklik wat gedurende die seilskip-era jaarliks by die eiland aangedoen het. Gedurende die 1840's en 1850's het gemiddeld 30 skepe per week by die eiland opgedaag, aldus Ekoko (1983: 134). Die aantal besoeke het egter skerp gedaal. Volgens Trelawny (1845: 125) het 1 458 skepe St. Helena gedurende 1845 besoek. Daarna het die aantal besoeke tot 746 in 1869 verminder, aldus goewerneur Patey (1869: 29). Ná 1869 het dit al hoe minder geword en in 1910 het net 51 skepe by die eiland opgedaag, volgens goewerneur Gallwey (1910: 13).

Nog 'n faktor wat talle St. Helenas se inkomste ingeperk het, was die onttrekking van die garnisoen vanaf die eiland. In die Hansard vir die Britse Hoërhuis (1906: 1449) word daar weergegee dat Graaf Bathurst die onttrekking van die garnisoen as 'n groot slag vir die eiland beskou het. Die garnisoen is teen Oktober 1906 van die eiland onttrek omdat die Britse parlement van mening was dat dit 'n onnodige uitgawe vir Brittanje was. Ook Melliss (1909: 408) beskou hierdie gebeurtenis as 'n groot terugslag vir die eiland se ekonomie, omdat die gebeurtenis die eiland se markte vir beeste, pluimvee en ander produkte drasties ingekort het.⁸ Volgens die

Hansard van die Britse parlement (1907: 1475) het Winston Churchill soos volg op die onttrekking van die garnisoen gereageer:

The withdrawal of the garrison of 250 men or thereabouts from St. Helena had struck a heavy blow at the economic prosperity of the island. The island had already suffered by the diversion of ocean-borne traffic due to the opening of the Suez Canal, and it had been maintained at an artificial level of development owing to the custom afforded by the presence of the British garrison.

Daar was egter ook ander bydraende faktore tot St. Helena se verswakkende ekonomie soos die ongelyke geslagsverhouding op die eiland wat ook tot emigrasie bygedra het. Admiraal Field, 'n lid van die Britse parlement, het tydens 'n sitting van die House of Commons (1897: 1537) die parlement ingelig dat baie jong meisies van St. Helena na die Kaapkolonie wou emigreer weens die tekort aan jong mans op die eiland. Meer as 220 jong meisies van die eiland het byvoorbeeld in 1901 vanaf die eiland na die Kaapkolonie geëmigreer, aldus Bruce (1901: 1-2).

Volgens Gallwey (1907: 16) het dit al hoe slegter op die eiland gegaan en in 1906 het werkloosheid die hoogste syfer in 50 jaar bereik. Dit het só sleg gegaan dat werklose St. Helenas tydens 'n rotteplaag op die eiland betaal is om rotte dood te maak en dit het hulle in staat gestel om te oorleef, is in die *Cape Times* (1907: 7) berig.

Wat trekfaktore betref, het verskeie faktore, soos werksgeleenthede in die Kaapkolonie en Natal, 'n bydrae tot St. Helena-emigrasie gelewer. In 'n berig in *The Port Elizabeth Telegraph* (1881: 7) is vermeld dat honderde jong meisies van St. Helena begerig was om as huiswerkers in die Kaapkolonie en Natal te werk. In Februarie 1882 het daar inderdaad van hierdie jong meisies na die Kaapkolonie geëmigreer, volgens *The Port Elizabeth Telegraph* (1882: 4).

Jackson (1903: 88-89) is van mening dat St. Helenas ook na die Kaapkolonie gelok is weens die drastiese afname in handel op die eiland. In 1893 het ongeveer 300 emigrante vanaf St. Helena na die Kaapkolonie vertrek om vakatures daar te vul.⁹ Die suikerplase van Natal het ook 'n bestemming vir St. Helenas geword, veral toe St. Helena-arbeid meer gewild as Zoeloe- en Indiër-arbeid geword het. Die St. Helenas is minder as die ander twee groepe betaal en hulle het ook beter arbeid verskaf, aldus *The Natal Witness* (1873: 3).

St. Helena se ekonomiese agteruitgang is nie gelate deur die Britte aanvaar nie. Daar is soms voorstelle gemaak en pogings aangewend om die ekonomie van St. Helena te verbeter. Sterndale (1897: 6), die goewerneur van St. Helena (1897 tot 1901), het in die koloniale jaarverslag verklaar dat hy graag die visbedryf op die eiland wou ontwikkel, maar die gebrek aan 'n geskikte boot het sy plan gekortwiek.

Projekte in borduurwerk, die ontginning van fosfaat en mangaan, en die produksie van vlas het ook nie die mas opgekom nie, aldus Erasmus (1994: 64).¹⁰

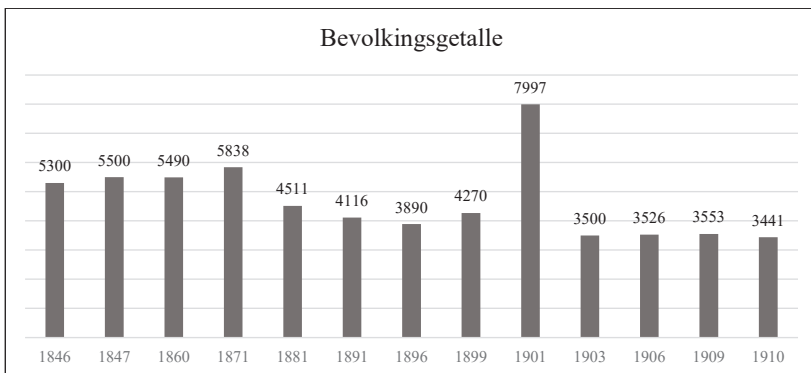
Emigrasie het geblyk die beste oplossing te wees en dit is ook aangehelp deur die feit dat die St. Helenas gewoonde was aan migrasie. Die besoeke van baie skepe aan die eiland het ook vervoer verskaf waarmee St. Helenas die eiland kon verlaat. Die emigrasie van St. Helenas het positiewe- en negatiewe gevolge vir die eiland gehad. Daaroor skryf Antrobus (1889: 13) soos volg: “[M]any of the emigrants remit money to their relatives in St. Helena”. Die donkerwolk het dus ’n silwerrandjie gehad, want die St. Helenas wat in die Kaapkolonie en Natal gewerk het, kon vir hul afhanklikes op die eiland sorg. In dieselfde verslag verwys Antrobus (1889: 13) ook na die negatiewe uitwerking op die eiland:

The worst of the emigration is that, as the adult and able-bodied go away, the proportion of children and of the aged and infirm increases among those who remain, and higher rates have to be levied upon an impoverished and diminishing body of ratepayers.

4. St. Helena-emigrasie na die Kaapkolonie en Natal tussen 1842 en 1910

Vanaf 1806 het enkele individue die eiland verlaat, maar vanaf 1838 het die getalle toegeneem en in 1842 is die eerste emigrasiepiek bereik. Daarna is verskeie pieke bereik, waarop later in die teks gefokus word.

St. Helena se bevolking het teen 1817 uit 821 wit inwoners, ’n garnisoen van 820 manskappe, 618 Chinese ingeboekte arbeiders, 500 bevryde slawe en 1 540 slawe bestaan. Die totale bevolking op die eiland was toe 4 299 volgens Schulenburg (1998). In Figuur 1 hieronder word bevolkingsgetalle voorsien.

Figuur 1: Getalle vir die St. Helena-bevolking gedurende die studietydperk.

Uit die tabel kan afgelei word dat die totale bevolking van St. Helena voor 1901 tussen 3 890 en 5 838 gewissel het. In 1901 het die eiland se bevolking tot byna 8 000 gestyg as gevolg van 4 665 Boerebannelinge wat na die eiland gestuur is. Daarna het die bevolking nie 3 553 oorskry nie.

4.1 *St. Helena-emigrasie na die Kaapkolonie*

Daar het 391 St. Helenas voor 1842 na die Kaapkolonie geëmigreer (Strauss, 2020: 112). Nadat die eiland egter in 1834 'n Britse kroonkolonie geword het, het emigrasie vanaf St. Helena na die Kaapkolonie skerp toegeneem, aldus Erasmus (1994: 64). Volgens Saunders (1984: 39-40) is 1 360 “prys-Negers” tussen Maart en Junie 1842 vanaf St. Helena na die Kaap verskeep. Saunders (1984: 36) definieer “prys-Negers” soos volg:

Just as a ship seized in time of war and kept by the captor was called a 'prize', Africans captured at sea after the abolition of the British slave trade in 1 807 and in British colonies were known as 'Prize Negroes'.

In 1846 het 'n verdere groep van 137 “prys-Negers” vanaf St. Helena na die Kaapkolonie gekom om aan die Oorlog van die Byl deel te neem en na die oorlog het hulle in die Kaapkolonie gevestig, aldus Saunders (1984: 41). Daardeur het hulle St. Helena-immigrante geword. Teen 1846 is baie van die “prys-Negers” vanaf die eiland na bestemmings soos die Wes-Indiese Eilande verskeep.

Daar het dus nie meer veel arbeiders vir die Kaapkolonie oorgebly nie. Die 1861-sensus vir St. Helena verwys ook na 'n poging van sakelui van die Kaapkolonie wat in 1845 'n groep van 75 St. Helenas na die Kaapkolonie gelok het. Hierdie groep wou na Nieu-Seeland emigreer, maar hul plan is klaarblyklik deur gebrek aan voldoende fondse in die wiele gery. Die gebrek aan fondse het daartoe gelei dat die St. Helena Mutual Emigration Society later in 1872 op die eiland gestig is om St. Helenas met emigrasie van hulp te wees volgens die webtuiste St. Helena Island Info.

Samuels (2018: 184) verskaf getalle vir St. Helena-immigrante wat vanaf 1872 tot 1879 na die Kaapkolonie verhuis het en hy verwys onder andere na 53 St. Helenas wat in Februarie 1879 na Port Nolloth geëmigreer het om in die kopermyne te gaan werk.¹¹ In die St. Helena-sensus vir 1881 word aangetoon dat 638 emigrante tussen 1871 en 1873 vanaf die eiland na die Kaapkolonie geëmigreer het. Goewerneur Patey (1872: 148) het in sy koloniale jaarverslag vir 1872 aangedui dat 280 St. Helena-emigrante gedurende 1872 die eiland verlaat en na die Kaapkolonie geëmigreer het. As 280 immigrante gedurende 1872 opgedaag

het, dan het die res van die 638 waarna hierbo verwys word gedurende 1871 en 1873 opgedaag. Hierdie getal is gelykop tussen die twee jare verdeel wat beteken dat 179 respektiewelik in 1871 en 1873 in die Kaapkolonie aangekom het.

Daar is egter 'n verdere 25 St. Helena-immigrante op 'n proefbasis in Mei 1873 na die Kaapkolonie ingevoer volgens *The Eastern Province Herald* (1873: 7). In dieselfde jaar het nog 253 St. Helenas met die *Lord of the Isles* na die Kaap geëmigreer, aldus die webtuiste St. Helena Island Info. Op 9 Augustus 1881 het sewe mans, wat vir die Cape Copper Mining Company sou gaan werk, met die *Cathy Marie* opgedaag en op 28 Februarie 1882 het die *Grantully Castle* met 40 St. Helenas by Kaapstad aangekom. Ongeveer 'n maand later het die *Arab* 'n verdere 40 passasiers vanaf Plymouth en St. Helena by Kaapstad afgelaai, aldus 'n argivale bron, WKARD, CC 3/8/2. In sy jaarverslag vir 1891 het Wilson (1891: 5) melding gemaak van 634 St. Helenas wat klaarblyklik na die Kaapkolonie geëmigreer het.

Volgens St. Helena Island Info het 50 eilandbewoners op 13 April 1893 na die kopermyne van Namakwaland geëmigreer. Ongeveer drie maande later het 'n verdere 22 opgedaag en op 4 September nog 106. Gallwey (1903, 1906, 1907, 1910) het in verskeie jaarverslae St. Helena-emigrasiegetalle verskaf. In 1903 en 1905 het onderskeidelik 129 en 85 St. Helenas na die Kaapkolonie geëmigreer. Gedurende 1907 het 168 St. Helenas na die Kaapkolonie en Natal geëmigreer en in 1908 het 'n verdere 72 emigrante vanaf die eiland na die Kaapkolonie en Natal verhuis. 'n Jaar later het 79 emigrante vanaf die eiland geëmigreer. Alhoewel die goewerneur nie in die koloniale jaarverslag aandui waarheen hierdie emigrante geëmigreer het nie, kan met redelike sekerheid aanvaar word dat hulle na die Kaapkolonie en Natal geëmigreer het, want die meerderheid voornemende St. Helena-immigrante kon nie die uitgawes vir emigrasie na Australasië en ander verafgeleë potensiële bestemmings bekostig nie.

In 1910 het 203 St. Helenas geëmigreer, waarvan 66 huiswerkers na Ascension en Suid-Afrika op pad was. Daar kan met redelike sekerheid aanvaar word dat die klein bevolking van Ascension nie meer as die helfte van hierdie huiswerkers kon akkommodeer nie en die aantal emigrante vir die Unie van Suid-Afrika uit hierdie groep van 203 kan as 170 bereken word.

4.2 St. Helena-immigrante verkies Natal

Emigrasie vanaf die eiland na Natal het eers gedurende die 1870's plaasgevind. *The Natal Witness* het gedurende 1873 en 1874 gereeld oor St. Helena-immigrante verslag gedoen en in die volgende paragrawe word sodanige inligting verskaf. Op 5 September 1873 het St. Helenas die eiland verlaat en hulle was op pad na Natal. Ongelukkig word nie aangetoon hoeveel emigrante die eiland verlaat het nie.

Ongeveer drie weke later het die *Actaea* met nog 221 emigrante vanaf St. Helena in Natal aangekom, volgens *The Natal Witness* (1873: 3). Die koerant het ook berig dat daar groot belangstelling in Natal in hierdie immigrante was en plaaslike oujongkêrels is aangemoedig om hulle gereed te kry vir die groot aantal dames wat vanaf die eiland op pad was, al was hulle “a little off coloured”.

Die emigrantestroom het sterk gevloei, want op 10 Oktober 1873 het die *Actaea* met ongeveer 250 St. Helenas by Durban opgedaag, aldus *The Natal Witness* (1873: 3). Op die eiland was daar nog 270 eilandbewoners wat aansoek gedoen het om na Natal te emigreer en die *Actaea* het na St. Helena teruggekeer om nog immigrante op te laai. Ongelukkig kon daar nie getalle vir hierdie immigrante gevind word nie. *The Natal Witness* (1874: 3) berig vroeg in 1874 dat ’n besending van 180 St. Helena-immigrante ook met die *Actaea* in Durban aan wal gegaan het.

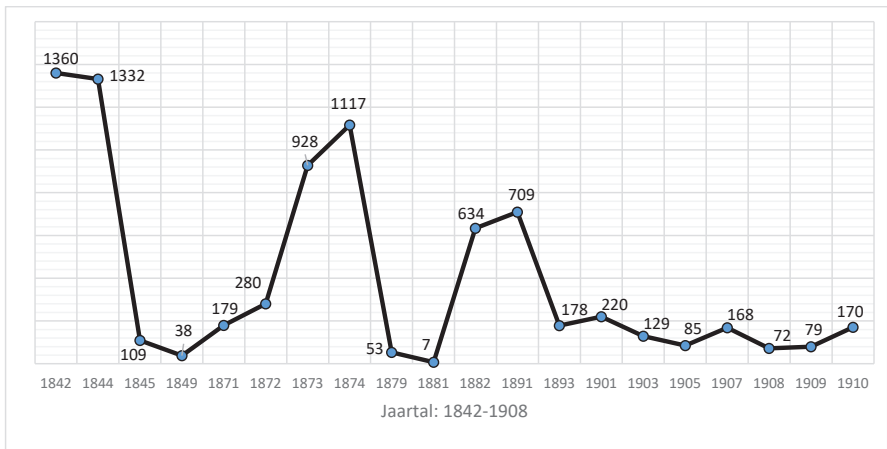
The Natal Witness (1874: 3) berig dat nog 150 St. Helenas belanggestel het om na Natal te emigreer. Hierdie keer was daar in Natal veral ’n behoefte aan kinderoppassers. Volgens ’n passasiërslys (Anoniem, 2018) wat aanlyn bekom is onder “Passengers to Natal per Ocean Ranger 1874” het 87 St. Helena-immigrante in Mei 1874 in Durban met die *Ocean Ranger* aangekom. Daarna, volgens *The Natal Witness* (1874: 3), het die *Ocean Ranger* en die *Actaea* gesamentlik met ongeveer 250 St. Helena-immigrante by Durban aangekom. Teen die middel van Mei 1874 het die *Actaea* met nog twee vaarte ’n verdere 600 St. Helena-immigrante by Durban afgelaai, aldus *The Natal Witness* (1874: 3) en meer as 90 St. Helena-immigrante is by die sogenaamde “Coolie barracks” in Durban gehuisves. Hierdie immigrante was oorwegend plaasarbeiders en kinderoppassers.¹²

4.3 Hoeveel St. Helenas het na die Kaapkolonie en Natal geëmigreer?

In Figuur 2 hieronder word die beskikbare emigrante-getalle vir die periode 1842 tot 1910 verskaf. Die totaal is ’n benaderde totaal aangesien daar soms in koerantberigte en in ander bronne soos koloniale jaarverslae na St. Helena-emigrasie na die Kaapkolonie en Natal verwys is sonder dat getalle verskaf is. Die benaderde totaal vir St. Helena-immigrante is 7 847 soos in die onderstaande grafiek aangedui word. Van hierdie immigrante het 1 588 na Natal en 6 259 na die Kaapkolonie verhuis.

Die grafiek dui ook aan dat die eerste pieke in die migrasiestroom vanaf St. Helena na die Kaapkolonie en Natal in 1842 en toe weer in 1844 bereik is. Hierdie pieke kan veral aan die aankoms van “prys-Negers” in die Kaapkolonie toegeskryf word, wat deur die finale vrystelling van slawe in Desember 1838 veroorsaak is. Die vrystelling van die slawe in die Kaapkolonie het groot tekorte aan arbeid op Bolandse plase veroorsaak en die “prys-Negers” is ingevoer om die slawe se leë plekke te vul. Derhalwe het die kurwe sy eerste piek in 1842 bereik.

In 1873, 1874 en 1891 het die migrasie weer pieke bereik. Hierdie pieke is hoofsaaklik deur stootfaktore, soos die verswakkende ekonomie van St. Helena en trekfaktore soos arbeidsbehoefes in die Kaapkolonie en Natal veroorsaak. So byvoorbeeld het arbeidstekorte in die kopermyne van Namakwaland ontstaan weens die ontdekking van nuwe ertsliggame en verhoogde produksie om in die groter aanvraag na koper te voorsien. Die pieke van 1873 en 1874 is veral aangevuur deur die toenemende emigrasie van St. Helenas na Natal veral weens verhoogde aanvraag na arbeid op plase. Die lae golwe in 1845, 1849, 1871, 1879, 1881, 1905, 1908 en 1909 verwys hoofsaaklik na periodes van laer aanvraag na arbeid.

Figuur 2: Grafiek van benaderde berekende getalle vir St. Helena-immigrante wat tussen 1842-1910 vanaf die eiland na die Kaapkolonie en Natal geëmigreer het.

5. Hoe het die St. Helenas werk bekom en hul bestemmings bereik?

Die St. Helena-immigrante het op verskeie maniere werk in die Kaapkolonie en Natal bekom. Partykeer het voornemende werkgewers advertensies in koerante geplaas om arbeid te bekom soos berig in *The Natal Witness* (1876: 5).¹³

Soms het St. Helenas self advertensies in plaaslike koerante geplaas waarin hulle aangedui het dat hulle na vakatures op soek was volgens die *Cape Times* (1908: 2).¹⁴ Plaaslike koerante het ook gereeld inligting oor beskikbare St. Helena-arbeid gepubliseer en voornemende werkgewers kon dan aansoek doen vir hierdie arbeid.¹⁵ Daar is ook agente deur die regering aangestel om St. Helena-immigrante in te voer en voornemende werkgewers kon by die agente vir St. Helena-arbeiders aansoek doen, aldus *The Natal Witness* (1873: 3).¹⁶ Hulle moes op voorgeskrewe vorms (sien Figuur 3 hieronder) aansoek doen.

Ct. Ids. 13. 3

Form of Application for Immigrants under Government Notice No. 155 of 1881.

White and one limited, female.

APPLICANTS.		PERSONS APPLIED FOR.				Arrangements for reception at Port of Landing and Transport Island.		Amount Deposited.	
If selection is to be made by Emigration Agent make statement to that effect.									
Names in full.	Address.	Names in full.	Address.	Age (Approximate).	Intended Occupation.	Name of Agent at Port.	£	s.	d.
Daniel Jacobus Hendrickse	London West.	One had to be selected by Emigration Agent.	St. Helena.	16 years for: Second	for: Second	for: Second	14	0	0
						Captain George H.			

Give underneath the name of a Person who could guarantee the Applicant's credibility and good faith. State the conditions of Agreement which it is proposed to enter into with the Person applied for, including Terms of Service and Rate of Remuneration.

NAME OF REFEREE.	TERMS AND CONDITIONS OF CONTRACT.
Wm. H. J. de Koningh Cape Town.	The Contract to be for three years. Reimburse board, clothing, medicine, wages & the passage at the rate of one pound 10s per month for the first year and 25/- per month for the two remaining years. Five shillings per month being advanced from the wages until the passage money to the amount of four pounds 10s shall have been repaid.

I, the above Applicant, do hereby acknowledge the particulars herein contained to be correct.

W. H. J. de Koningh

Figuur 3: Aansoekvorm vir Immigrante onder Regeringskennisgewing No. 155 van 1881.
(WKARD. PWD 2/404. Applications: Government Aided Immigration.)

Wat vervoeropsies betref verwys McNish (1970: 111) na vier opsies vanaf Suid-Afrikaanse hawens na die binneland waarvan St. Helena-immigrante gebruik kon maak. Eerstens was daar die opsie van 'n wa wat deur perde of muile getrek is. Dit was die vinnigste maar ook die duurste opsie. Hierdie opsie was veral ideaal vir 'n individu of 'n paar passasiers wat die reisgeld kon bekostig. Tweedens kon die St. Helenas van 'n koets, wat deur muile of perde in aflosspanne getrek is, gebruik maak. In die derde plek kon passasiers van die ossewa-opsie gebruik maak wat goedkoper maar veel stadiger as die eerste twee opsies was. Laastens kon die afstand te voet afgelê word. Die koms van treine het 'n vyfde opsie gebring en dit het vinnig in gewildheid toegeneem.¹⁷ St. Helenas kon vanaf die hawens Kaapstad, Port Elizabeth, Oos-Londen en Port Nolloth na binnelandse bestemmings vervoer word.

Volgens Morton (1877: 68-69) is die Kaapkolonie se eerste spoorlyn vanaf Kaapstad na Wellington gebou waar 'n groot aantal Maleiers met hulle waens, byekorhoede en lang swepe gewag het om die passasiers daarvandaan na die Diamantveld en die Witwatersrandse goudmyne te vervoer. In 1885 is die spoorlyn tot by Kimberley verleng en teen 1889 het die spoorlyn vanaf Port Elizabeth ook Kimberley bereik. Vervolgens kon meer goedere en passasiers op hierdie roetes vervoer word en St. Helena-immigrante kon ook hierdie twee roetes gebruik om na die Diamantveld te reis (Munro, 2019).

In Namakwaland het die Cape Copper Company (CCC) passasiers vanaf Port Nolloth na die kopermyne vervoer. Aanvanklik is die muiltrein gebruik waar waens deur muile in pare van drie of vier per wa in gelid getrek is. Later is die muile met stoomlokomotiewe vervang en kon St. Helena-immigrante ook hierdie diens benut om vanaf Port Nolloth na Okiep te reis. Daar was egter ook St. Helenas wat na Port Nolloth op pad was waar hulle hoofsaaklik by die CCC werk bekom het soos in die Wes-Kaapse Argief- en Rekorddiens (WKARD) rekord CCP/9/21 (1906: 250-255) vermeld word.

6. Die St. Helenas se sosio-ekonomiese invloed op hul nuwe woonplekke

Nes enige ander immigrantegroep, het die St. Helenas positiewe en negatiewe sosio-ekonomiese invloede op die Kaapkolonie en Natal uitgeoefen. Die positiewe invloede wissel van bydraes ten opsigte van godsdiens, opvoedkunde, politiek en sport (Strauss, 2020: 190).¹⁸

6.1 *Wat was hulle positiewe invloede?*

Die St. Helenas het na die Kaapkolonie en Natal verhuis om arbeid te verskaf en hulle het as algemene werkers, bootsmanne, koetsiers, klerke, kondukteurs, messelaars, meulenaars, muildrywers, myners, sekuriteitswagte, skoenmakers, skrynerkers, smelters, spoorlêers, stalknegte, stoormanne, tuiniere, veeherders, verwers, vissers en ystersmede hier kom werk.

Volgens Strauss (2020: 130-137) is die St. Helenas se positiewe invloed veral in die landbou, mynwese, vis- en boubedryf gevoel waar die St. Helenas arbeid verskaf het. Op die eiland het die St. Helenas ervaring in snaarorkeste opgedoen en daardie ervaring het hulle by hul nuwe gemeentes ingeploeë deur by verskeie verenigings soos die “Church Lads Brigade” en die “Church Girls Brigade” betrokke te raak. Hulle het ook by “Benefit Societies” betrokke geraak en verskeie kerke en skole se bestaande getalle verhoog.¹⁹

Die St. Helena-immigrante het nie net gewone lidmate van kerke in Suid-Afrika geword nie, maar ook in ander hoedanighede betrokke geraak. So byvoorbeeld het ’n St. Helena-immigrant, Coldstream Ernest Sampson, aan Normaal Kollege in Kaapstad en daarna verder aan St. Paulus se katedraal in Londen studeer waarna hy na die Kaap teruggekeer het en uiteindelik die rektor van St. John-kerk in Wynberg en kapelaan van Christ Church in Kenilworth geword het (Strauss, 2020: 130-131).²⁰

Die St. Helenas het hoofsaaklik by Anglikaanse kerke aangesluit en die

kerkrekords van hierdie kerke verskaf onder andere waardevolle inligting oor St. Helenas se name en vanne, huweliksmaats, dopelinge en ook oor familie en vriende. So byvoorbeeld bevat die Doopregister van Okiep Anglikaanse-kerk (1907-1922: 1-41) die name van St. Helena-afstammeling wat daar gedoop is. Dieselfde geld vir kerke op ander plekke in die Kaapkolonie en Natal.

In die Doopregister van die Anglikaanse-kerk in Okiep (1907-1922: 1-41) kom die vanne van St. Helena-immigrante voor soos Bennet, Smith, Phillips, Fowler, Thomas, Yon, Loynes, Richards en Chippendale. Ander vanne soos Young, Henry, Newman, Benjamin, Stevens, Williams en Bennet word ook in die kerkregisters van ander kerke in die Kaapkolonie en Natal aangetref. Morgenrood (1992: 13) het oor die Sampsons, Knipes en Bagleys geskryf wat hoofsaaklik in die Kaapkolonie gevestig het.

Baie St. Helenas het ook in hul nuwe omgewings in die huwelik getree en soms was dit 'n spoggeleentheid soos berig is in *The Natal Witness* (1876: 3). In die berig word 'n huwelikeremonie tussen twee St. Helenas, Annie Hillman en Richard Knipe, as 'n modieuse troue met pragtige blomme beskryf. Die kleredrag van die egpaar en gaste was van uitstaande gehalte en hooggeplaaste St. Helenas is ook na 'n spesiale swierige funksie genooi wat soos volg beskryf is: "The ball dresses on this occasion surpassed in magnificence and variety anything of the kind ever held".²¹

Een van die bekendste St. Helenas wat teen 1831 na die Kaapkolonie geëmigreer het en bekendheid in die sakewêreld en in die Kaapkolonie se politiek verwerf het, was Saul Solomon. Mendelssohn (1911: 192) beskryf Solomon as 'n voorstaander vir die regte van inheemse mense. Solomon se politieke status wat hy oor tyd verwerf het, het daartoe gelei dat die Solomon-woning in Seepunt deur verskeie hooggeplaastes soos die Zoeloe-koning, Cetswayo, en die Britse prinse, Edward en George, besoek is. Hy was ook betrokke by die stigting van die *Cape Argus* en Ou Mutual, wat vandag nog bestaan, aldus Bain (2014: 11). Volgens Drus (1939: 4-5) was Saul Solomon 'n rapsie langer as een meter en het hy vervolgens vir ongeveer 28 jaar lank in 'n spesiaal ontwerpte stoel in die Kaapse parlement gesit.²²

'n St. Helena-afstammeling, William Henry Krom Hendricks, het gedurende die 1890's bekendheid as linkshandige snelbouler van die Bo-Kaap, verwerf. Hy het vrees by plaaslike kolwers ingeboesem en in 1892 het hy die geleentheid gekry om vir die Maleier-span teen 'n Engelse toerspan op Nuweland te speel, volgens Winch en Parry (2020: 1).²³ Terwyl Hendricks veral in die Kaap kolwers gekasty het, het Charles Bennett "Buck" Llewellyn, wat ook 'n St. Helena-afstammeling was, as kolwer sy debuut vir Natal en die Suid-Afrikaanse span in 1895 gemaak, aldus (Allen, 1976).²⁴

St. Helenas het ook by hul werksbestemmings aan plaaslike gemeenskappe se sosiale aktiwiteite deelgeneem soos in plaaslike koerante berig is. In een van die berigte in *The Natal Witness* (1879: 3) word 'n toneel beskryf waartydens St. Helenas in die strate van Pietermaritzburg op tromme en fluite tydens die Kersvieringe gespeel het.

6.2 Wat was hul negatiewe invloede?

Wat negatiewe invloede betref, het die St. Helenas hulself aan sekere oortredinge skuldig gemaak. In *The Natal Witness* (1873-1883) is gereeld berigte onder die opskrif "From our correspondent" gepubliseer waarin oor die oortredinge van St. Helena-immigrante verslag gedoen is. Uit hierdie koerantberigte kan afgelei word dat die meerderheid St. Helenas nie by ernstige misdadige bedrywighede betrokke was nie en dat diegene wat wel by sodanige aktiwiteite betrokke geraak het, skuldig bevind is aan oortredinge soos rusverstoring, onweloweglike taalgebruik, diensverlating, versuim om die aandklokke na te kom, afwesigheid van hul werk sonder verlof, kontrakbreuk, onwettige drankverkope, drankmisbruik, kinderverwaarlosing, diefstal en aanranding.²⁵

In die WKARD SBK/1/1/2 word verskeie voorvalle van St. Helenas aangetref wat by misdaad betrokke was. Daar word na die skuldigbevinding aan diefstal van 'n St. Helena, ene Henry Yon van Okiep in Namakwaland, verwys wat die stewels van die priester van St. Augustine kerk in Okiep gesteel het. In *The Natal Witness* (1876: 3) het 'n berig verskyn van 'n St. Helena, ene John McLean, wat skuldig bevind is aan diefstal van kontant by die slaghuis van ene McFie.²⁶

Daar was ook ander oortredinge. So byvoorbeeld is Joe Thompson in Springbok in 1896 aan die gebruik van onweloweglike taal teenoor Lena Vries skuldig bevind. In 1894 is Robert Henry ook vir aanranding van sy vrou aangekla. In die klagstaat is daar na die beskuldigde as 'n St. Helena-arbeider verwys en hy het na bewering sy vrou verskeie kere met die vuus in die gesig geslaan. Op 12 Februarie 1894 is hy deur die landdros in Springbok skuldig bevind en met 'n boete en tot veertien dae gevangenisstraf gevonnis.²⁷

In *The Natal Witness* (1877: 2) is berig dat St. Helena mynwerkers betrokke was by 'n voorval op Okiep waartydens 'n konstabel ernstig aangerand en eiendom beskadig is. Weens die onwettige verkoop van alkoholiese drank moes 'n konstabel dagvaardings aan nege eilandimmigrante uitreik. Toe hy die dagvaardings wou aflewer is hy egter deur 'n groep van 300 St. Helenas, Engelse en swart mynwerkers aangerand. Dit was slegs die ingryping van die superintendent van Okiep-myn wat die konstabel se lewe gered het.²⁸

Drankverwante oortredinge het gereeld voorgekom, soos byvoorbeeld die

geval van Sarah Bennet wat in Mei 1874 aangekla is omdat sy na bewering weens dronkenskap nie kon loop nie en op straat gelê het volgens *The Natal Witness* (1874: 3).²⁹ Oor ander oortredinge is ook berig. Op 8 Februarie 1876 is twee St. Helenas, John Benjamin en Walter Connally, skuldig bevind aan onweloweglike taal teenoor hul werkgewer. Die twee St. Helena-mans is onderskeidelik tot ses en twaalf houes met 'n rottang gevonnies, volgens *The Natal Witness* (1876: 2).³⁰

6.3 *Diskriminasie teen die St. Helenas*

Die krieketspeler Krom Hendricks se uitstekende vertoning teen die Engelse in 1892 het veroorsaak dat hy aanvanklik in die Suid-Afrikaanse span ingesluit is, maar later weggelaat is nadat Cecil John Rhodes, wat premier van die Kaapkolonie was, J.H. Hofmeyr, leier van die Afrikanerbond, en William Milton, leier van die Westelike Provinsie Krieketraad, saamgespan het om seker te maak dat Hendricks die trekpas sou kry. Alhoewel Hendricks as Suid-Afrika se topboulster en in daardie stadium een van die wêreld se beste bousters beskou is, is hy weens sy velkleur uit die nasionale span weggelaat, volgens Moonda (2020).³¹

The Port Elizabeth Telegraph and Eastern Province Standard (1894: 8) het berig dat die krieketunie in die Kaap besluit het om 'n trofee vir uitstaande boustewerk aan George Glover toe te ken terwyl algemeen aanvaar is dat Krom Hendricks eerder die toekenning moes ontvang het. 'n Paar jaar later het *The Port Elizabeth Telegraph and Eastern Province Herald* (1898: 4) weer berig dat Krom Hendricks nie toegelaat is om in kampioenwedstryde te speel nie, maar in 1898 is hy wel vir Woodstock gekies om teen Kaapstad te speel. Dit was eintlik meer 'n poging om toeskouers te lok, aldus die koerant.

In die koloniale jaarverslag vir 1906 haal Gallwey (1906: 26) die kwessie van diskriminasie teen 200 St. Helenas, wat in die goudmyne wou gaan werk het, op. Die Transvaalse wetgewing het veroorsaak dat die St. Helenas weens hul velkleur nie werk by die goudmyne kon bekom nie. Ook op onderwysgebied is teen St. Helenas gediskrimineer. So byvoorbeeld is in 1875 teen 25 St. Helena-kinders in Natal gediskrimineer. Hierdie kinders is uit 'n laerskool in Durban op grond van hul velkleur geskors, aldus Swartz en Wasserman (2016: 891-895). Henry Bulwer, destyds die nuwe luitenant-goewerneur, het egter volgehou dat die kinders weens swak morele gedrag geskors is, maar Swartz en Wasserman (2016: 891-895) bestempel in hul artikel die voorval as diskriminasie:

For the St. Helenians arriving in Natal, it represented their claims to equality, while for the white Natalians it was a measure according to which this other group could be excluded from their society in general and their schools in particular.³²

In April 1883 is 'n berig gepubliseer waarin daar oor twee St. Helena-seuns verslag gedoen word wat ook weens hul velkleur nie by die Boy's Primary School in Pietermaritzburg toegelaat is nie; daar was dus ongemaklikheid by die Britse koloniste in Natal jeens die bruin St. Helenas, volgens *The Natal Witness* (1883: 3).

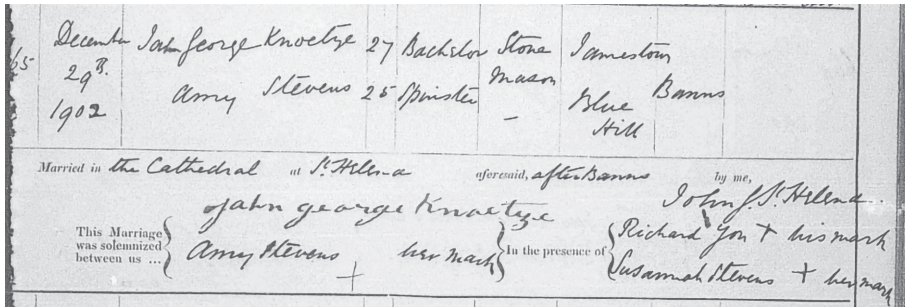
7. Hoe het bannelinge tot St. Helena-emigrasie bygedra?

In 1890 is Dinuzulu kaCetshwayo en sy groep na St. Helena verban volgens Jackson (1903: 93).³³ In die huweliksregister vir St. John-kerk (1891: 29) word die name van bannelinge aangetref wat tot St. Helena-emigrasie na Natal bygedra het soos Anthony Daniels, Bonsa Mtimkulu en Timothy Zungu, wat op die eiland met St. Helena-vroue in die huwelik getree het.

Die doopregister van St. John-kerk (1893: 25-26 en 295) bevat die name van Dinuzulu se kinders wat op die eiland gedoop is. Daar is ook van sy kinders in St. Paul-kerk (1896: 63-64) gedoop. In totaal het Dinuzulu ses kinders op die eiland laat doop. Sy troonopvolger, Solomon, is ook daar gebore. Solomon was die vader van Bhekuzulu kaSolomon en laasgenoemde was die vader van koning Zwelithini kaBhekuzulu, wat op 12 Maart 2021 gesterf het. In die huweliksregister van St. John-kerk (1893: 29) word die naam van Bertram Gressy aangetref, wat 'n wag by die Zoeloes was en hy het ook met 'n St. Helena-vrou op die eiland in die huwelik getree. Sy en haar kind het ook St. Helena-emigrante geword.³⁴

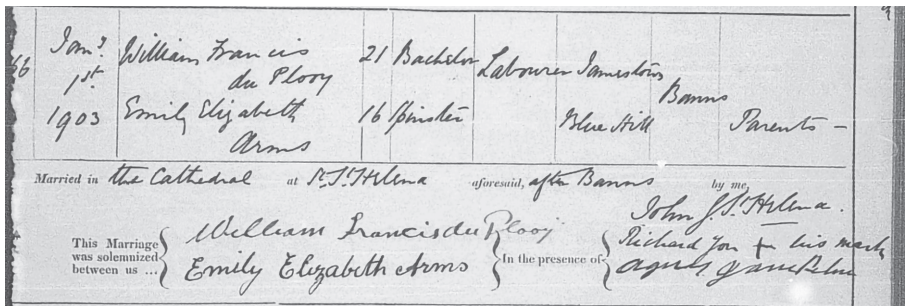
Na die Zoeloebannelinge het Boerekrygsgevangenes vanaf 1900 in verskeie groepe by die eiland opgedaag. Sterndale (1900: 3) meld in sy koloniale jaarverslag vir daardie jaar dat die aankoms van die Boerekrygsgevangenes groot ekonomiese voordele vir die eiland gebring het en dit het daartoe bygedra dat die jaarinkomste van St. Helena die hoogste perk sedert 1871 bereik het.³⁵

Volgens die St. Helena National Trust Education Packs (2006: 23) het verskeie Boerekrygsgevangenes met vanne soos Piek, Smith, Nielson en Vanguard (Wyngaardt/Vangaard) met St. Helena-vroue op die eiland getrou. In die huweliksregister van St. Paul-kerk in St. Helena (1903: 168) verskyn die besonderhede van John George Knoetze wat met Amy Stevens van Blue Hill in St. Helena op 29 Desember 1902 in die huwelik getree het (sien figuur 4 hieronder).

Figuur 4: Huwelik tussen Boere-krygsgevangene en St. Helena-bruid. (Huweliksregister van St. Paul-kerk. St. Helena. 1903. No. 665: 168.)

In dieselfde register word die besonderhede van William Frances du Plooy aangetref en hy het ook met 'n St. Helena-vrou, bekend as Emily Elizabeth Arms, op 1 Januarie 1903 in die huwelik getree. Du Plooy se bruid was 16 jaar oud en sy was ook 'n inwoner van Blue Hill, nes Amy Stevens, wat daarop kan dui dat hulle dalk vriendinne was (sien Figuur 5 hieronder). Daarna het hulle met hul vroue en kinders na Suid-Afrika teruggekeer en daarmee 'n bydrae tot St. Helena-immigrasie gelever.

Figuur 5: Huwelik tussen Boere-krygsgevangene en 'n St. Helena-bruid. (Huweliksregister van St. Paul-kerk. St. Helena. 1903. No. 665: 168.)

8. Gevolgtrekking

Die hoofvraag waarop hierdie studie gefokus het, is hoeveel St. Helenas hul emigranteskoene vanaf 1842 tot 1910 vir die Kaapkolonie en Natal aangetrek het en watter sosio-ekonomiese invloed hulle op hul nuwe werksbestemmings gehad het. In die studie is 'n grafiek ingesluit wat aandui dat ongeveer 7 847 St. Helena-immigrante na die Kaapkolonie en Natal verhuis het, waarvan eersgenoemde die

leeueaandeel ontvang het, naamlik 6 259, en Natal 1 588 ontvang het. Natal se emigrantestroom het in 1873 en 1874 sterk gevloei.

Op sosio-ekonomiese en kulturele gebied het die St. Helenas hul merk gemaak en dit is in die teks belig met die klem wat op hul bydrae tot die landbou, mynbou, kerke, skole en sport, geval het. Hulle negatiewe bydrae in die Kaapkolonie en Natal is ook belig deur na verslae oor misdade wat deur St. Helenas gepleeg is, te verwys. Dit blyk egter uit die studie dat hul sosio-ekonomiese bydrae oorwegend positief was.

Wat die sub-vrae betref, is in die studie aangetoon van watter vervoermiddels hulle gebruik kon maak om hul werksbestemmings te bereik en daar is ook diskriminasie teen hulle uitgelig soos die gevalle van Krom Hendricks in die Kaap en skoliere in Natal. Oor die kwessie van die invloed van bannelinge op die emigrasiestroom is voorbeelde voorsien van Zoelobannelinge en Boerekrygsgevangenes wat met eiland-vroue in die huwelik getree het. Hierdie vroue en kinders het later as St. Helena-immigrante in die Kaapkolonie en Natal opgedaag.

Die studie se lens was op St. Helena-emigrasie na die Kaapkolonie en Natal vanaf 1842 tot 1910 ingestel en die teks maak inderdaad 'n bydrae tot 'n onderwerp wat tot dusvêr in die historiografie verwaarloos is.

Kaapse Skiereiland Universiteit van Tegnologie (CPUT)

Bronnelys

- Alexander, P.** 2011. *Taming the African veldt. The Alexanders of St. Helena and South Africa 1515-2011*. San Francisco: Blurb Inc.
- Allen, P.** 1976. Charles Llewellyn – an early D`Oliveira. ESPN Cricinfo (The Cricketer). <https://www.espnricinfo.com/cricketer/content/story/139324.html>. (Datum van gebruik: 17 April 2021).
- Anoniem.** s.a. Saul Solomon, Cape Colonial Politician. People Pill. <https://peoplepill.com/people/saul-solomon-2>. (Datum van gebruik: 20 Julie 2020).
- Anoniem.** 1905-1906. Universiteit van Stellenbosch Biblioteek. *Imperial Blue Books relating to South Africa*. Londen: Darling & Son, Ltd.
- Anoniem.** 2018. Passengers to Natal per *Ocean Ranger* 1874. Mole's Genealogy Blog. 1 April. <https://molegenealogy.blogspot.com/2018/04/passengers-to-natal-per-ocean-ranger.html>. (Datum van gebruik: 3 April 2019).
- Antrobus, R.L.** 1889. *Colonial Report for St. Helena*. Londen: Darling & Son, Ltd.
- Bain, M.** 2014. Solomon family of South Africa. margot@bainhouse.co.uk. (Datum van gebruik: 13 Julie 2020).

- Böeseken, A.J.** 1977. *Slaves and free blacks at the Cape 1658-1700*. Kaapstad: Tafelberg Publishers.
- Bruce, C.W.** 1901. *Census of the Island of St. Helena*. Government Printing Office of St. Helena.
- Cape Times.** 9 Februarie 1907. "Islanders plight. Catching rats".
29 Augustus 1908. "Good St. Helena woman, nurse".
- De Zuid-Afrikaan.** 3 Julie 1872. "Shipping intelligence. Table Bay-arrived".
- Drus, E.** 1939. The political career of Saul Solomon member of the Cape Legislative Assembly from 1854 to 1883. MA-thesis. Cape Town: University of Cape Town.
- Ekoko, A.E.** 1983. "The theory and practice of imperial garrisons: The British experiment in the South Atlantic. 1881-1914. *Journal of the Historical Society of Nigeria*, 12(1/2): 133-148.
- Erasmus, P.A.** 1994. St. Helenas aan die Kaap: migrasie, uitbuiting en assimilasie. *Suid- Afrikaanse Tydskrif vir Etnologie*, 17(2): 62-66.
- Gallwey, H.L.** 1903, 1906-1907, 1909-1910. *Colonial Reports for St. Helena*. Londen: Darling & Son.
- Gittens, W.A.** 2018. *Why little England?* Barbados: Massey Technologies InfoCom Ltd.
- Hansard Lords Debates.** 1906-1907. Universiteit Stellenbosch Biblioteek. 156: 1447-1450.
- House of Commons Debates.** 1893, 1897. Universiteit Stellenbosch Biblioteek. 12: 1232-1233.
- Jackson, E.L.** 1903. *St. Helena: The historic island from its discovery to the present date*. Londen: Ward Lock & Co.
- Janisch, H.R.** 1872. Papers related to Her Majesty's Colonial Possessions. Report for 1872: 148-151. Londen: Darling & Son. Ltd.
- Kitching, G.C.** 1947. A handbook and gazetteer of the island of St. Helena including a short history of the island under the Crown 1834-1902. Saint Helena Island Info. <https://www.sainthelenaisland.info/kitching1947.pdf>. (Datum van gebruik: 20 November 2018).
- McAleer, J.** Looking east: St Helena, the South Atlantic and Britain's Indian Ocean World. *Atlantic Studies*. 13(1): 78-98.
- McNish, J.T.** 1970. *The glittering road*. Kaapstad. Gothic Printing Co. Ltd.
- Mellis, J.C.** 1875. *St. Helena: Physical, historical, and topographical description of the island, including its, Geology, Fauna, Flora and Meteorology*. Londen: Reeve & Co.
- Melliss, J.C.** 1909. The Island of St. Helena. *Journal of the Royal Society of Arts*, 57(2941): 404-410.
- Mendelssohn, S.** 1911. Jewish pioneers of South Africa". *Jewish Historical Society of England*, 7(1911-1914): 180-205.

- Moonda, F.** 2020. The lost legacy of Krom Hendricks, South Africa's first great black cricketer. ESPN Cricinfo. <https://www.espnricinfo.com/story/the-lost-legacy-of-krom-hendricks-south-africa-s-first-great-black-cricketer-1224987>. (Datum van gebruik: 17 April 2021).
- Morgenrood, P.** 1992. The Sampsons of St. Helena, Rosebank and Wynberg. *Familia*, 31 (1): 13-21.
- Morton, WJ.** 1877. "The South African Diamond Fields and a Journey to the Mines". *Journal of the American Geographical Society of New York*, 9: 66-83.
- Munro, K.** 2019. Travelling to South Africa via the Union Castle Line. 9 Maart. <http://www.theheritageportal.co.za/article/travelling-south-africa-union-castle-line>. (Datum van gebruik: 9 Maart 2020).
- Ocean Ranger.** 1873. St Helena Passengers to Natal. <https://molegenealogy.blogspot.com/2018/04/passengers-to-natal-per-ocean-ranger.html>. (Datum van gebruik: 05 April 2018).
- Okiep Anglikaanse-kerk (St. Augustine).** 1907-1922. Doopregister.
- Parker, C.** 2012. St Helena An Island Between Multiple Migrations and the Repertoires of a St. Helenian Identity. Ongepubliseerde PhD-proefskrif. Coventry: Universiteit van Warwick.
- Patey, G.E.** 1861. Census of the island of St. Helena. Dublin. John Elliot Printing.
- Patey, G.E.** 1881. Census of the island of St. Helena. Edward Watson Government Printer.
- Patey, G.E.** 1869. Colonial Report. Londen: Darling & Son. Ltd.
- Patey, G.E.** 1872. Colonial Report. Londen. Darling & Son. Ltd.
- Pessina, M.** 2015. Labour, Environment and Empire in the South Atlantic (1780-1860). Ongepubliseerde PhD-proefskrif. Trento: Universiteit van Trento.
- Samuels, D.** Cape-Helena. An exploration of nostalgia and identity through the Cape Town-St. Helena migration nexus". Master's thesis. Bellville: University of the Western Cape.
- Saunders, C.** 1984. Between slavery and freedom: the importation of prize Negroes to the Cape in the aftermath of emancipation". *Kronos*, 9: 36-43.
- Schulenberg, A.H.** 1998. St Helena: British local history in the context of empire. *The Local Historian. Journal of the British Association for Local History*, 28(2): 108-122.
- Smalberger, J.M.** 1969. Aspects of the history of copper mining in Namaqualand. Ongepubliseerde MA-tesis. Kaapstad: Universiteit van Kaapstad.
- Smallman, D.L.** 2003. Quincentenaries. A story of St. Helena 1502-2002. Pattern Press: Cornwall.
- Sterndale, R.E.** 1897, 1900. Colonial Reports for St. Helena. Londen: Darling & Son, Ltd.
- St. John-kerk (St. Helena).** 1891. Huweliksregister.

- St. John-kerk (St. Helena).** 1893. Doopregister.
- St. John-kerk (St. Helena).** 1893. Huweliksregister.
- St. Paul-kerk (St. Helena).** 1903. Huweliksregister.
- St. Helena Island Info.** <http://sainthelenaisland.info/visitors.htm> (Datum van gebruik: 14 April 2021).
- St. Helena National Trust Education Packs.** 2006. Island Prisoners Boers 1900-1902. Saint Helena Island Info. <http://sainthelenaisland.info/boerprisonersnationaltrust.pdf>. (Datum van gebruik: 14 April 2009).
- Strauss, J.S.** 2020. Die rol van immigrante van St. Helena-eiland in die Kaapse en Suid-Afrikaanse samelewing, met spesifieke verwysing na die periode 1808-1908. Ongepubliseerde PhD-proefskrif. Stellenbosch: Universiteit van Stellenbosch.
- Swartz, R. en Wassermann, J.** 2016. Britishness, Colonial Governance and Education: St Helenian Children in Colonial Natal in the 1870s. *The Journal of Imperial and Commonwealth History* 16(3): 881-899.
- The Eastern Province Herald.** 30 Mei 1873. "Postscript. Up-country news".
- The Natal Witness.** 30 September 1873. "From our own correspondent".
 29 April 1873. "St. Helena Immigrants".
 10 Oktober 1873. "From our own correspondent".
 28 November 1873. "The supply of labour".
 9 Januarie 1874. "From our own correspondent".
 20 Maart 1874. "From our own correspondent".
 12 Mei 1874. "From our own correspondent".
 19 Mei 1874. "From our own correspondent".
 22 Mei 1874. "Resident Magistrate's Court".
 12 Januarie 1875. "Servant wanted".
 11 Mei 1875. "Namaqualand".
 29 Februarie 1876. "St. Helena wedding".
 17 Oktober 1876. "Wanted".
 21 November 1876. "Trifles".
 19 Oktober 1877. "A most cowardly assault".
 27 Desember 1879. Christmas in the city".
 21 April 1883. "Government Boy's Primary School".
- The Port Elizabeth Telegraph.** 18 November 1881. "Local and general news".
 28 Februarie 1882. "Immigrants".
- The Port Elizabeth Telegraph and Eastern Province Standard.** 1898.
- Trelawny, H.** 1845. *Colonial Report for St. Helena*. Londen: Darling & Son, Ltd.
- Wes-Kaapse Argief en Rekorddiens (WKARD).** July 1881- September 1882. Cape Colony CC 3/8/2, Lists of passengers per various ships. 1876. 1/SBK 1/1/2. Archives of the Magistrate of Namaqualand, Springbok.

Wilson W.G. 1891, 1896. Colonial Reports for St. Helena. Londen: Darling & Son, Ltd.

Winch, J. en Parry, R. 2020. Too Black to Wear Whites. *Times Live*. <https://www.timeslive.co.za/sunday-times/books/events/2020-01-30-launch-of-too-black-to-wear-whites-by-jonty-winch-and-richard-parry-on-february-5/>. (Datum van gebruik: 4 Februarie 2020).

Yon, D.A. 2001. The St. Helena/South African connection: first thoughts on the making of the South Atlantic. Ongepubliseerde referaat. Universiteit Kaapstad, 30 Mei.

Note

1. Alhoewel die St. Helenas op die eiland na hulself as “Saints” verwys het, het Smalberger en Erasmus die term “St. Helenas” gebruik.
2. Volgens J.C. Mellis was St. Helena onbewoon. Derhalwe was die eiland dus nie gekoloniseer nie.
3. Die *Maria* het St. Helena besoek en het onder andere bome vanaf die eiland na die Kaap saamgeneem.
4. Die Engelse het geargumenteer dat as die VOC die Kaap kon beset hulle dalk dieselfde met St. Helena kon doen.
5. *The Lagos Standard* en ander Afrika-koerante het gereeld oor St. Helena berig.
6. Die vise-admiraliteitshof was hoofsaaklik verantwoordelik vir die verhoor van die bestuurslui van skepe wat slawe aan boord gehad het en die hof kon hierdie slawe as sogenaamde “prys-Negers” vrylaat en die skepe verkoop of laat vernietig.
7. Die voltooiing van die Suezkanaal in 1869 het 'n veel korter roete vir skeepsvervoer vanaf Europa na die Ooste geskep. Minder skepe het vervolgens die Kaapse-roete gebruik en St. Helena besoek.
8. Die voormalige soldate en hul gesinne is deur die onttrekking van die garnisoen, wat tussen April en Oktober 1906 plaasgevind het, tot op die rand van hongersnood gedryf.
9. Sommige van die St. Helenas wat nie in die kopermyne van Namakwaland gewerk het nie, het in 1886 by die diamantvelde opgedaag en hul eie kleims bekom of mynarbeid verskaf.
10. Van hierdie projekte het tydelike werksgeleenthede geskep, maar nie langtermyn oplossings gebied nie.
11. Die kopermyne van Namakwaland was die eerste kommersiële myne van die Kaapkolonie. Daarna het die diamantmyne gevolg voordat die goudmyne in Transvaal 'n arbeidsbron geword het.
12. *The Natal Witness* is een van die Suid-Afrikaanse koerante van daardie era wat op 'n deurlopende basis nuus oor St. Helena-immigrante gepubliseer het.
13. In *The Natal Witness* in 1879 is 'n brief deur ene “XYZ” gepubliseer waarin genoem is dat 'n St. Helena-man van goeie karakter gesoek word om na perde om te sien.

14. In Augustus 1908 byvoorbeeld het 'n vrou van St. Helena in *The Cape Times* geadverteer dat sy graag as verpleegster in Suid-Afrika wou werk.
15. Hier word veral na koerante soos *The Natal Witness* in Natal en die *Cape Times* in die Kaapkolonie verwys.
16. Advertensies is veral in koerante soos *The Natal Witness* en die *Cape Times* gepubliseer.
17. Die aflosspanne is op verskeie plekke op die roete aangehou. By daardie punte is gewoonlik ook akkommodasie beskikbaar gestel.
18. Vind meer inligting hieroor in die ongepubliseerde PhD-proefskrif van J.S. Strauss vanaf bladsy 130 tot 137.
19. Die St. Helenas is hoofsaaklik deur hul nuwe gemeenskappe geassimileer.
20. St. Helenas het aanvanklik meestal by Anglikaanse kerke in die Kaapkolonie en Natal betrokke geraak. Na 1910 het hulle al hoe meer by ander kerke soos die Rooms Katolieke-, Nederduits Gereformeerde en Metodiste kerke weens huwelike met Suid-Afrikaners, aangesluit.
21. Die beskrywing van die huwelikeremonie bewys dat sommige St. Helenas in die Kaapkolonie en Natal goeie inkomstes gegeneer het.
22. Sy fisiese gebrek en sy skerp intellek het tot nuuskierigheid by die algemene publiek gelei. Terwyl hulle nog in Engeland was, het Saul en Henry blykbaar verkeerde behandeling vir rumatiekkoors ontvang en dit het daartoe bygedra dat hulle liggaamlike groei sodanig vertraag is dat Saul as volwassene 'n rapsie langer as een meter was.
23. Hendricks is "Krom" genoem weens die feit dat hy effens vooroorgeboë geloop het.
24. Die Hendricks- en Llewellyn-gevalle lewer bewys van die goeie kwaliteit sport wat deur St. Helena-afstammelinge gelewer is. Op die eiland was krieket die vernaamste sportsoort.
25. Gewoonlik is die inligting onder beriggewing soos "Resident Magistrate's Court", "Goal Returns", "From our correspondent" en "Police Court" gepubliseer. In die berig word ook na die gevalle van Henry Brian en James Essex verwys wat vir diensverlating aangekla is.
26. Hierdie voorval het in Pietermaritzburg in Natal plaasgevind.
27. Daar is ook ander gevalle van diefstal opgespoor soos byvoorbeeld die geval van Annie Rich wat in 1874 skuldig bevind is aan die diefstal van kussingslope en handdoeke in Pietermaritzburg. Die berig het op bladsy 3 in *The Natal Witness* van 7 Augustus 1874 verskyn.
28. Hierdie voorval verwys na nege St. Helenas wat by die aanranding van die konstabel betrokke was.
29. Drankverwante oortredinge was baie prominent onder St. Helenas.
30. Oortreders is dus nie net boetes of tronkstraf opgelê nie, maar het ook soms lyfstraf ontvang wat met 'n rottang toegedien is.
31. Rhodes het 'n prominente rol in die weglating van Hendricks uit die koloniale span gespeel.
32. R. Swartz en J. Wassermann het breedvoerig in hul artikel, "Britishness, Colonial Governance and Education: St. Helenian Children in Colonial Natal in the 1870's", hieroor geskryf. Die kinders is uiteindelik weer tot die skool toegelaat. Die Britse koloniale owerhede het die gebeure as 'n ongelukkige voorval, wat wel reggestel is, afgemaak.
33. DinuZulu en sy ooms is aan hoogverraad skuldig bevind en in 1890 na St. Helena verban.

34. Daar is onsekerheid of Gressy deur die goewerneur van St. Helena as wag aangestel is en of hy vanaf Natal opgedaag het. In beide gevalle sou sy vrou en kind St. Helena-immigrante vir Natal wees.
35. Die voorsiening van voedsel, klerasie, tente en ander items aan die Boere-krygsgevangenes het geld in die sakke van St. Helenas geplaas.